

LİŖQVİSTİK QƏNAƏT PRİNSİPİNDƏ ABREVIASIYANIN ROLU

Linqvistik qənaət prinsipini həyata keçirərkən istifadə olunan bütün müxtəlif linqvotexniki vasitələrdən ən fəal və ən məhsuldarı abbreviaturadır. O. Yespersen bir dəfə abbreviatura vasitəsi ilə söz əmələ gəlməsinin əhəmiyyəti və yeri haqqında yazırdı: "Abbreviaturalar... heç bir yerdə müasir ingilis dilindəki qədər çox deyil. Onlar həqiqətən də bu mərhələdə ingilis dilinin inkişafının ən xarakterik xüsusiyyətlərindən birini təmsil edirlər" [11, s.550-551].

İxtisar termininin özü bizim tərəfimizdən geniş mənada, orijinal nominativ vahidin formal olaraq sıxıldığı müxtəlif növ abbreviaturaları özündə cəmləşdirən sıxıcı söz əmələ gəlməsinin xüsusi yolu kimi başa düşülür. Abbreviaturanın digər söz əmələ gətirmə üsullarından fərqi ondan ibarətdir ki, ilkin nominativ vahidi azaltmaqla yaradılan abbreviatura verilmiş subyektin (denotatın) yeganə şifahi təyinatı deyil, bir qayda olaraq, formalaşdığı tam prototipi ilə paralel olaraq dildə birgə mövcuddur. Bütün alınma sözlər kimi, abbreviaturalar da ikiqat istinadla - ümumən söz sinifləri üçün səciyyəvi olan reallıq dünyasına istinadla və ikinci dərəcəli nominasiya vahidləri üçün xarakterik olan söz dünyasına istinadla xarakterizə olunur. İxtisarlər və yalnız əşyalar aləminə münasibətdə istinad edən sadə, törəmə olmayan, motivsiz sözlər arasındakı əsas fərq budur [6, s. 9-10].

Həm tam, həm də бүkүlmüş formaların eyni istinad münasibətinə malik olması kontekst tərəfindən dəstəklənir və sinonimliyin zəif paylayıcı meyarına, yəni bəzi kontekstlərdə qismən əvəzlənmə şərtinə cavab verir. Bu, referenti və mesajın məzmununu dəyişmir. Bu nominativ vahidlərin hər ikisi struktur və semantik baxımdan uyğunlaşaraq nitqdə semantik dublet kimi fəaliyyət göstərir.

Alınan adın strukturu orijinal vahiddə olan simvolu və ya simvolları və ya simvolların hissələrini təkrarlayır. Yuxarıda deyilənlərlə əlaqədar olaraq sual yarana bilər ki, bu proses dildə balanslaşdırılmış iqtisadiyyatın pozulmasına səbəb olmur. Bu sualın cavabı yalnız birmənalı olaraq mənfi ola bilər, çünki abbreviaturaların əksəriyyəti qısaldılmamış prototiplərindən ya istifadə, ya da üslubi rəngləmə və ya hər ikisi baxımından fərqlənir [12, s.363]. Sıxıcı söz əmələ gətirmə üsullarından təkə dildə qənaət məqsədi ilə istifadə olunmur. Bununla yanaşı, parlaqlıq, cəlbedicilik, ifadəlilik arzusu özünü göstərir, yəni aşağıdakı qanunauyğunluq müşahidə olunur: yeni törəmə sözlər ifadəli kimi qəbul edilir; uzun müddət istifadə ənənəsi olan sözlər ifadəlilikdən məhrumdur.

Üstəlik, qeyd edirik ki, insanların müəyyən bir dairəsində, müəyyən bir vəziyyətdə tez-tez istifadə olunan məhz bu sözlər ən çox kəsilməyə məruz qalır ki, qısaldılmış ad ünsiyyətə daha canlılıq və yenilik verir. Törəmə dilin törəmə vahididir. İki vahid - başlanğıc və nəticə - söz əmələ gəlməsi münasibətindədir. Lakin yeni ad, ilk növbədə, bir sözdən ibarət təyin kimi qurulan yeni leksemdir, yəni həvəsləndirici vahidin uzunluğundan və mürəkkəbliyindən asılı olmayaraq, bir söz çərçivəsində bağlanır. Yeni leksemin tutumu və informativliyi onun ayrılmaz xüsusiyyəti kimi çıxış edir ki, bu da onun parçalanmış vəziyyəti vahid ad şəklində ifadə etmək qabiliyyəti ilə bağlıdır. Adların semantik və formal bölünməsinin aradan qaldırılması dildə çoxsaylı semantik sıxlaşma hallarını birləşdirir və vahid anlayışın vahid təyinatı uyğun gələn zaman dildaxili əlaqələrin, o cümlədən linqvistik vahidlərin forma və məzmunu arasında ümumi tendensiya və linqvistik avtomatizmə töhfə verən qanunauyğunluqdan irəli gəlir. Bununla əlaqədar, törəmə sözün göründüyü yerlərdə məlumatın sıxlaşması faktını da qeyd etmək lazımdır. Törəmə təəccüblü dərəcədə tutumlu nominativ əlamətə çevrilir, artıq məlum olanı izah etmək üçün qənaətcil bir yoldur və həmişə həm reallığın bəzi elementinin sadə təyinatı, həm də müəyyən bir dildə danışanların bütün qrupu tərəfindən qəbul edilən bir ifadədir. Bu, törəməni dil sisteminin xüsusi vahidi hesab etməyə imkan verir. Buna görə də demək olar ki, bu hallarda işarələnin təsviri fərqlidir: təfərrüatlı, bir neçə sözdən ibarət ad işarələnin təfərrüatları və xüsusiyyətləri haqqında dəqiq təəvvür yaradır. Digər tərəfdən, abbreviatura daha çox bu adın şərti işarə əvəzedicisi kimi qəbul edilir və zəmində tam konstruksiyaya çevrilir.

Bir çox hallarda hətta abbreviatura ilə orijinal tam forma arasında mövzu atributunda uyğunsuzluqlar olur. Başqa sözlə desək, abbreviatura prosesi nəticəsində abbreviaturanın öz ixtisar edilməmiş prototipindən semantik yerdəyişmə və hətta tam uzaqlaşması baş verə bilər ki, bundan sonra hər bir vahid dildə öz normalarına uyğun olaraq öz müstəqil həyatını davam etdirə bilər. Bu müddəanın nümunəsi PT (Fiziki Təbiiyyət) abbreviaturası ola bilər ki, bu abbreviatura oynaq, parodik yenidən düşünmə ilə Fiziki İşgəncə və ya Çoxlu Problem mənasını qazanır.

Təbii ki, söz ixtisar olunmuş söz kimi tanınır, o vaxta qədər ki, yarandığı dildə tam söz (yaxud dövriyyəsi) olsun. Lakin bəzi hallarda abbreviaturanın yaranması üçün əsas rolunu oynamış sözün tam forması dildən tamamilə sıxışdırılır, mövcudluğu dayandırılır və qısaldılmış forma adı ixtisar edilməmiş leksik vahid kimi fəaliyyət göstərməyə başlayır, yeni kök morfemi kimi qəbul edilir. Buna misal olaraq chap (chapman), brendi (konyak) sözlərinin göstərmək olar.

Bəzi alimlərin fikrincə, xüsusilə aktiv, digər Avropa dillərinə nisbətən xeyli güclü, ingilis dilində söz və söz birləşmələrinin azaldılması meylinin təzahürü onun üçün çox xarakterik olan monohecalılığa olan istəyi ilə bağlıdır. Bu xassə getdikcə artan abbreviatura tipli bütün növ neoplazmaların yaranmasının və müasir ingilis dilində geniş yayılmasının ən mühüm daxili səbəblərindən biridir. Başqa sözlə desək, əmələ gəlmənin mümkünlüyü və kök səbəbidir, bütün növ abbreviaturalar AL-in söz yaradıcılığı sisteminə immanent olaraq daxil olur. Dövrümüzdə abbreviatura proseslərinin aktivləşməsi müasir dillərin inkişafı və fəaliyyətini bu və ya digər şəkildə müəyyən edən linqvistik və

¹³ Qərbi Kaspi Universiteti. ADU: dissertant E-mail: sisayeva1@gmail.com Telefonu: 050 308 27 83

ekstralingvistik amillərin qarşılıqlı təsirinin xüsusi xarakteri ilə bağlıdır. İxtisarlara belə sürətlə artması sosial həyatımızın ritminin sürətlənməsi ilə səciyyələnən dövrümüzün ruhuna uyğundur.

Qısaldılmış struktur orijinal vahidin qısaldılmış izlərindən ibarətdir. İxtisar izlərinin növünə görə ixtisar edilmiş strukturlar abbro-ilk, abbro-morfemik və abbro-sözlərə bölünür, çünki abbro izlər tam belə olmadan, müxtəlif səviyyəli diskret vahidlərlə struktur və semantik əlaqədə ola bilər. İlk vahidin tam formalaşmış şifahi komponenti ilə korrelyasiya edən abbro-izə abbro-söz deyilir. Sözüün fraqmentinə uyğun gələn abbro-izə abbro-morfemik deyilir. Səs ifadəsi baxımından yalnız ilk fonemə və ya prototipin hərfinə uyğun gələn abbro-izə abbro-başlanğıc deyilir. Abbrotrace anlayışı bizə sözüün ən ümumi mənasında onun vasitəsilə abreviatura müəyyən etməyə imkan verir. Abreviatura dedikdə sözüün leksikləşməsindən sonra statusu ilə sıxıcı söz əmələ gəlməsi prosesinin məhsuldar vahidi başa düşülür, morfoloji strukturu onunla sinxron şəkildə mövcud olan tam orijinal vahidə istinad edərək ən azı bir abbro izi ehtiva edir [6, s. 4].

İfadə baxımından söz yaradıcılığı təhlili ixtisar olunmuş köklərin əmələ gəlmə üsuluna görə müəyyən edilmiş bütün struktur növlərinin abreviaturalarını fərqləndirməyə imkan vermişdir.

Teleskopik (qarışıqlar) istisna olmaqla, abbro-morfemik tipli abreviaturalar (qırpmalar) kəsilmiş abreviaturalar kimi təsnif edilir. Quruluşunu bir istinad abbro-morfemik izdən təşkil edən bir sözüün kəsilmiş törəmələrinin əmələ gəlmə üsulu abbro-morfemik kəsilmə kimi müəyyən edilir.

Dilin leksik-semantik sistemində onun tamhüquqlu elementləri kimi daxil olduqda, abbro-morfemik kəsilmiş formalar ana dili danışanların şüurunda sadə, birhəcalı sözlər, kök morfemlər kimi qəbul edilir, adətən istinad sözüünə xüsusi izahat və istinad tələb etmir. Lakin sözüün kəsilmiş və tam versiyaları, şübhəsiz ki, ən yaxın linqvistik bağlarla bağlıdır. Semantik məzmunu korrelyasiyadan alaraq, kəsilmə qeyri-rəsmi ünsiyyət tərzinin izini daşıyır. İlk formadan bu və ya digər kəsilmə arasındakı əsas fərqlərdən biri məhz tətbiq sahəsindədir. Qeyd etmək lazımdır ki, dil sisteminə münasibətdə kəsilmiş nəticə vahidi morfem olmadığı kimi kəsik hissəsi də morfem deyil. Daha doğrusu, kök morfemlərin məhv edilməsi ilə xarakterizə olunan, nə morfemlərlə, nə də sözlərlə üst-üstə düşməyən, orijinalın ixtiyari hissələri olan söz fraqmentlərinin əmələ gəlməsinə səbəb olan morfoloji abreviaturadan danışmalıyıq. Odur ki, "kəsmə prosesi söz əmələ gətirmə, prefiksasiya, şəkilçi və sıfır törəmə ilə eyni qrammatik statusa malik deyil və dil sisteminin özü (la langue) ilə əlaqəli deyil, nitqə (la parole) aiddir" (la parole). [12, s.142].

Lakin kəsilmiş forma formalaşdıqdan sonra müstəqil leksik vahid kimi fəaliyyət göstərməyə başlayır, bəzən hətta ilk törəmə vahidi ilə əlaqəsini pozur. Beləliklə, nitqində *vamp* sözü keçən nətiqin bu sözüün mənşəyinin *vampir* sözündən olması barədə zərrə qədər fikri olmaya bilər. *Şalvar* sözüni işlədən amerikalı bu sözüün *pantaloons* sözüünün kəsilmiş forması olduğunu düşünür və s.

Rəsmi əsasda, ilk vahidin hansı hissəsinin kəsilməsindən asılı olaraq azalmalar dörd növə bölünə bilər; üstəlik, formalaşmış qruplar kəmiyyətə qeyri-bərabərdir:

1) Aferez: *telephone – phone, airplane – plane, bicycle – cycle, perfume – fume, autobus – bus, hobo – bove* s.

2) Sinxopasiya: *ditto – do, holidays – hols, market – mart, spectacles – specs, circumstances – circsə* s.

3) Abbro-morfemik kəsilmənin ən məhsuldar növü olan apokop: *champion – champ, mathematics – math, laboratory – lab, professor – prof, professional – pro, examination – exam, doctor – doc, demonstration – demo, limousine – limo, Japanese – Jap, chocolate – choc, gymnasium – gym* və s.

Qısaldılmış formanın tələffüzü adətən bu abbro-morfemik izin ilk formada malik olduğu tələffüzlə uyğun gəlir. Bununla belə, bəzi hallarda qısaldılmış formanın tələffüzü onun yazılışından təsirlənir (bax: *brassiere* və *bra*). Bəzi hallarda, kəsilmiş formanın orfoqrafiyası prototipdəki tələffüzlə uyğunlaşmaq üçün bir qədər dəyişdirilmişdir. Məsələn: *microphone – mike, double – to dub, television – telly, dividend – divvy* və s.

4) Qarışıq tip, yəni bu növlərin birləşməsindən vahid kəsilmiş söz forması əmələ gətirir: *influenza – flu, refrigerator – frig/fridge, detective – tec/dick, perambulator – pram* və s.

Lakin, bir çox başqalarında olduğu kimi, ingilis dilində də olduqca yaygın bir hadisə, insanların adlarının qısaldılmasıdır. Qısaldılmış adlar arasında, məsələn: *Alexander – Alec (k), Isabella – Bella / Bel, Elisabeth – Betty / Betsey / Betsy / Bessie / Bessy / Bess / Elsie / Liza / Lizzie / Liz, Daniel – Dannie / Dan, Michael – Mike / Micky, Philip – Phil / Pip, Christina / Christine – Christie / Christy / Tina* və s. rast gəlmək olur [5, s. 54].

İxtisar prosesi müəyyən bir abreviaturanın yaranma mərhələləri ilə ayrılmaz şəkildə bağlıdır. Burada birdəfəlik (aralıq mərhələlərsiz) prosesdən və müəyyən sayda addımlardan (törəmə mərhələlərindən) ibarət olan prosesdən danışmaq məqsədəuyğundur. Abbroinitial və abbro-morfemik abreviaturalar kimi qısaltmaların struktur növləri birdəfəlik abreviatura aktının nəticəsidir: *spectacles – specs, popular – pop, nylon – New York (and) London*. Çoxmərhələli təbiət aşağıda nəzərdən keçirəcəyimiz atributiv birləşmələrə, teleskopik sözlərə, eləcə də şəkilçi ilə tamamlanan kəsilmələrə əsaslanan kəsilmələr şəklində qısaltmaların formalaşması prosesinə xasdır. Lakin bəzi hallarda tək sözüün getdikcə kəsilmiş formasının formalaşmasında çoxmərhələ mövcuddur. Məsələn: *Margaret – Margery – Margie – Marge – Maggie – Mag; Lewis – Lewie – Lew; Reginald – Reggie – Reg; Walter – Walt – Wat; William – Willy – Will; advertisement – advert* və s.

Omonimiya əlaqələri də çox vaxt abreviaturalar əsasında yaranır. Omonimlər iki əsas fərqli qrup şəklində təmsil oluna bilər - bir qrup artıq mövcud tam sözlərlə üst-üstə düşən abreviaturalardan ibarətdir. Xüsusilə bu omonimlərin çoxu *camp – campaign, art – artillery* kimi qısaltmalara görə yaranır, nəticədə düşərgə - kampaniyanın abreviaturası və tam söz düşərgəsi - "*camp- düşərgə* " və ya *art – artilleriya* və tam sözüün abreviaturasıdır. *Art-incəsənət* " üst-üstə düşür.

Omonimlərin başqa bir qrupu polisemantik abbreviaturalardır. Müxtəlif çoxhecalı sözləri ixtisar edərkən onların ilk hissələri üst-üstə düşərək qısaldılmış omonimlər əmələ gətirə bilər. Məsələn: *sub* < *subway/subject/subaltern/subeditor/subjunctive/submarine/subscription* və s. Görünür ki, belə bir vəziyyət ünsiyyət aktını çətinləşdirməlidir, çünki həmsöhbətlər arasında nəinki qeyri-müəyyənlik, həm də nəticədə müzakirə olunan şeyin qarışıqlığı və anlaşılmazlığı var. Bununla belə, işlər fərqlidir. Bu və buna bənzər omonimlər, adətən, müxtəlif kontekstlərdə, situasiyalarda, yəni kommunikasiyanın müxtəlif sahələrində rast gəlinir.

əmələ gəlməsinin sırf leksik yollarını nəzərdən keçirdik.

Biz, əsasən, abbreviaturaların yaradıcılığının daha bir neçə növü mövcuddur ki, onlar iki dil səviyyəsinin qarşılıqlı təsirinə əsaslanır: leksik və sintaktik. Nəzərə alırıq ki, bir çox hallarda ikinci dərəcəli nominasiyanın ilkin vahidi mürəkkəb sintaktik konstruksiyadır, sıxılmadan keçərək valentlik qabiliyyətlərinin artması şəklində bütün sonrakı nəticələrlə leksik vahid statusu alır, yəni sonrakı sözqurma və fleksiya paradigmalarına daxil olmaq imkanı qazanır. Beləliklə, abbreviatura nümunəsi dil səviyyələrinin integrasiyasını aydın şəkildə göstərir. İxtisarların yaradılması və işləməsi prosesi hissə-nitq və səviyyə keçidləri ilə müşayiət olunur. Nəticədə, struktur cəhətdən sıxılmış, semantik cəhətdən cəmlənmiş, söylərə qənaət edən bir təhsil alır.

İxtisar tipli abbreviaturalar ilkin abbreviaturalara aiddir və onların əmələ gəlmə üsuluna ilkin abbreviatura deyilir. Eyni zamanda, iki və ya daha çox istinad abbroinitial izlərindən ibarət strukturlar mürəkkəb abbreviaturalardır və onların əmələ gəlmə üsulu abbroinitial əlavə kimi müəyyən edilir. İlkin abbreviaturalar özünəməxsus struktura və çoxsəviyyəli törəmə xüsusiyyətlərinə, həmçinin yüksək məhsuldarlığa və istifadə tezliyinə malikdir.

Fonetik quruluşuna uyğun olaraq ilkin abbreviaturalar adətən iki əsas növə bölünür: 1) təsviri ifadələri təşkil edən hərflərin əlifba adlarının ardıcılığı kimi tələffüz edilən əlifba qısaltmaları (əlifbalıqlar). Məsələn: BBC, FBI, PC, CD, TV, MP, USA, VIP və s. və 2) adi sözlər kimi orfoepiya qaydalarına uyğun tələffüz edilən səs və ya akrofonik abbreviaturalar (yaxud akronimlərin özləri - xalis abbreviaturalar). Məsələn: radar, lazer, UNO, NATO, YUNESKO və s.

Yuxarıda göstərilən iki struktur tipli ilkin abbreviaturaya əlavə olaraq, qarışıq, daha az məhsuldar olanlar da var: 3) ilkin-morfemik, abbreviatura orijinal vahidin bir və ya bir neçə sözünün bir və ya bir neçə abbro-ilkin izlərini birləşdirdikdə abbromorfemik izlə təmsil olunur. Məsələn: *B.Mus* (*Bachelor of Music-Musiqi üzrə bakalavr*), *Viper* (*Very Important Person-Çox Əhəmiyyətli İnsan*), *Gerbil* (*Great Education Reform Bill-Böyük Təhsil İslahatı Qanun layihəsi*) və s.

Onlar ingilis dili üçün daha az xarakterikdir, lakin ingilis dili üçün xarakterik olan mürəkkəb qısaldılmış sözlər, burada ilkin binomial ifadənin birinci elementi və ya üçlü frazanın birinci və ikinci elementləri abbro-ilkin izlə təmsil olunur. Məsələn: *A-bomba* (*atomic bomb-atom bombası*), *V-day* (*Victory Day-Qələbə günü*), *V.J. day* (*Victory over Japan Day-Yaponiya üzərində Qələbə Günü*), *V-E day* (*Victory in Europe Day-Avropada Qələbə Günü*), *g-man* (*government man-hökumət adamı*), *o-level* (*ordinary level-adi səviyyə*) və s.

Ayrı-ayrılıqda qeyd etmək lazımdır ki, amerika-ingiliscəsində “V” və “X” hərfləri beş dollarlıq və on dollarlıq əskinasları bildirən ifadələri əvəz edə bilər. Güman etmək olar ki, bu yazışmaların təmin edilməsi müəyyən transformasiya qaydaları ilə tənzimlənir. Aydındır ki, assosiativ abbreviatura statusunu almamışdan əvvəl ifadə əsaslandırma mərhələsindən keçərək əhəmiyyətli dəyişikliklərə məruz qalmışdır. Başlangıçda transformasiya çevrilmələri yalnız sintaktik səviyyə ilə məhdudlaşdırılır - “ol” silinir və müəyyən edilmiş azaldılır: *The bill is of ten dollars -Əskinas on dollardır > the bill of ten dollars-on dollarlıq əskinas > the ten dollar bill-on dollarlıq əskinas > a ten dollar bill > a ten-on dollarlıq əskinas > a on*. Misal üçün: *He pays by cracking a ten and goes into the parking lot.- O, onluğunu xırdalayaraq ödəyir və dayanacağı gedir*.

Buna görə də nominallaşdırmanın transformasiyası substantivlərin formalaşması istiqamətində ilk addımdır. Canlı bağlı nitqdə nominativ on dollarlıq əskinas və beş dollarlıq əskinas sıxılma qanunlarına uyğun olaraq əlavə transformasiyalara məruz qalır – müəyyən etmə yolu ilə ifadə olunan elementlər kateqoriyasına, nominativ ifadənin qalan komponenti isə öz semantik və qrammatik xüsusiyyətlərini alır. Beləliklə, qalan komponentin dəyəri dəyişdirilə bilər. Ancaq son addım formanı da dəyişdirməkdir. Latin yazısında 5 və 10 rəqəmləri V və X hərflərinə bənzəyir. Onlar da öz növbəsində “V” və “X” hərflərinin yazılışı ilə üst-üstə düşür. Beləliklə, məsələn, demək mümkün olur: *Give him a V when I've got three X's.-Ona V verin, yoxsa məndə üç X var*.

İlkin abbreviaturaların bir çoxu gündəlik həyatda o qədər möhkəm qurulmuşdur ki, onlar öz orijinal, əsas ifadələrini demək olar ki, tamamilə əvəz etmişlər, onlar hələ də abbreviaturaların mümkün “deşifrələri” kimi dildə qala bilər.

Araşdırmalardan belə qənaətə gəlirik ki, bir çox dil modifikasiyalarının əsasını təşkil edən linqvistik qənaət prinsipi bütün dünya dillələri tərəfindən tanınır, universal xarakterə malik olmaqla, dünyanın bütün dillərinə xasdır. Rus və ya ingilis dillərində baş verən bir çox dəyişiklikləri bu xüsusi prinsipin işləməsi ilə izah etmək olar. Dillilikdə qənaət problemi müasir dillərin diqqət mərkəzindədir. Abbreviaturalarda dil resurslarına qənaət funksiyasına xidmət etdiyi üçün ünsiyyət prosesində mühüm rol oynayır.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat siyahısı

Azərbaycan dilində

1. Həsənova K.N. Azərbaycan və dünya dillərində qənaət prinsipinin tədqiqi vəziyyəti ilə bağlı bəzi qeydlər. “Linqvistika problemləri” Beynəlxalq Elmi Jurnal, –Bakı, cild 3, №1, 2022, s.71-78 2022

2. Yusifov M.İ. Dil sisteminə qənaət (Azərbaycan dili materialları üzrə) filoloq.e.nam.alimlik dərəcəsi almaq üçün təqdim edilmiş dissertasiya. / M.İ. Yusifov, –Bakı, 1976, –169 s.

Rus dilində

3. Борисов В.В. Аббревиация и акронимия. М.: Воениздат, 1972. 320 с.

4. Горшунов Ю. В. Прагматика аббревиатуры: автореф. дисс. ... докт. филол. наук. М., 2000. 32 с.
5. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования: учеб. пособие / И. Р. Гальперин. М.: КомКнига, 2007. 148 с.
6. Кубрякова Е. С. Типы языковых значений. Семантика производного слова. - М.: Наука, 1981. 200 с.
7. Кубрякова Е. С. Словосложение как процесс номинации и его отличительные формальные и содержательные характеристики // Теоретические основы словосложения и вопросы создания сложных лексических единиц: межвузовский сборник научных трудов. Пятигорск: Пятигорский гос. пед. ин-т, 1988. С. 4-22.
8. Лунёва Д. В., Нечепуренко М. Ю. АББРЕВИАТУРА КАК ОДНО ИЗ ВЫРАЗИТЕЛЬНО-ЭКСПРЕССИВНЫХ СРЕДСТВ ЯЗЫКА РУССКОЙ И АНГЛИЙСКОЙ ПРЕССЫ // Международный журнал экспериментального образования. – 2016. – № 5-3. – С. 321-323;
9. Нургалиева Т. Г. Аббревиация как средство экспрессивного словообразования: дисс. ... канд. филол. наук. М., 2010. 240 с. // <http://www.portal-slovo.ru/>
10. URL: <https://expeducation.ru/ru/article/view?id=10022> (дата обращения: 06.10.2023).

İngilis dilində

11. Jespersen O. Growth and Structure of the English Language / O. Jespersen. Lpz: Teubner, 1923. 227 p.
12. Marchand H. The Categories and Types of Present-Day English Word Formation. Weisbaden, 1966, 420s.

Açar sözlər: qənaət prinsipi, dilçilik, abreviasiya, ixtisar termini, törəmə sözlər

Ключевые слова: принцип экономии, лингвистика, аббревиатура, сокращенный термин, производные слова.

Key words: the principle of economy, linguistics, abbreviation, abbreviated term, derived words

Səfurə İsayeva

Лингвистик qənaət prinsipində abreviasiyanın rolu

Xülasə

Bu məqalə linqvistik qənaət prinsipində abreviasiyanın rolundan bəhs edir. Bir çox dil modifikasiyalarının əsasını təşkil edən linqvistik qənaət prinsipi bütün dünya dilçiləri tərəfindən tanınır. Universal xarakterə malik olmaqla, dünyanın bütün dillərinə xasdır. Dövrümüzdə abbreviatura proseslərinin aktivləşməsi müasir dillərin inkişafı və fəaliyyətini bu və ya digər şəkildə müəyyən edən linqvistik və ekstralinqvistik amillərin qarşılıqlı təsirinin xüsusi xarakteri ilə bağlıdır. İxtisarlara belə sürətlə artması sosial həyatımızın ritminin sürətlənməsi ilə səciyyələnən dövrümüzün ruhuna uyğundur. Məqalədə qeyd olunur ki, abbreviaturalar dil resurslarına qənaət funksiyasına xidmət etdiyi üçün ünsiyyət prosesində mühüm rol oynayır.

Роль аббревиатуры в принципе языковой экономии.

РЕЗЮМЕ

В данной статье рассматривается роль аббревиатуры в принципе лингвистической экономии. Принцип языковой экономии, лежащий в основе многих языковых модификаций, признан лингвистами всего мира. Имея универсальный характер, он свойственен всем языкам мира. В наше время активизация процессов сокращения связана с особым характером взаимодействия языковых и экстралингвистических факторов, так или иначе определяющих развитие и деятельность современных языков. Столь быстрый рост увольнений соответствует духу нашего времени, характеризующегося ускорением ритма нашей общественной жизни. В статье утверждается, что аббревиатуры играют важную роль в процессе общения, поскольку выполняют функцию экономии языковых ресурсов.

The role of abbreviation in the principle of linguistic economy

Summary

This article discusses the role of abbreviation in the principle of linguistic economy. The principle of linguistic economy, which is the basis of many language modifications, is recognized by linguists all over the world. Having a universal character, it is characteristic of all languages of the world. In our time, the activation of abbreviation processes is related to the special nature of the interaction of linguistic and extralinguistic factors that determine the development and activity of modern languages in one way or another. Such a rapid increase in layoffs is in keeping with the spirit of our time, characterized by the acceleration of the rhythm of our social life. The article states that abbreviations play an important role in the communication process as they serve the function of saving language resources.

Rəyçi: dos. L. Ələkbərova

Ayşən Fazil qızı Qasıмова – Mustafayeva¹⁴

RAMİZ RÖVŞƏNİN NƏSR DİLİNDƏ MORFOLOJİ PARALELİZM ƏNƏNƏLƏRİNİN

¹⁴ Gəncə Dövlət Universiteti. Dissertant ayshenmuellimeqasimova@gmail.com